

Clypevs Theologiæ Thomisticæ

Continens Tractatus de erroribus Pelagianorum, de Gratia, de
Iustificatione & Merito, de Virtutibus Theologicis, & quatuor Cardinalibus,
ac de ineffabili mysterio Incarnationis

Gonet, Jean-Baptiste

Parisiis, 1669

Disp. VI. De temperantia, & partibus ejus,

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77342](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77342)

Addo etiam, quod aggressio est plenè voluntaria, quod non parùm immittit difficultatem, atque etiam laudabilitatem. Unde de sustinentia universè valet, quod sigillatim de sustinentia rapinæ, ad voluntariam rei suæ erogationem comparata, dixit S. Chrysostomus homil. 10. in 1. ad Thessal. Raptorem propter Deum patienter ferre, majus est, quàm sponte benefacere. Quamobrem? eo quod hoc quidem animi fructus est & voluntatis, unde & facile fit: istud verò vis est & violentia. Et facilius quis mille talenta sponte dabit, & nihil se passum esse putabit, quàm ut tres obolos, præter animi sententiam abreptos, mansuetè ferat. Itaque istud magis est animi Philosophia. Item Gregorius homil. 35. in Evang. expendens illud Proverb. 16. Melior est patiens viro ferri, & qui dominatur animo suo, expugnatore urbium, subdit. Minor est ergo victoria urbes expugnare, quia extra sunt quæ vincuntur; majus autem est quod per patientiam vincitur, quia ipse à se animus superatur, & semetipsum sibi metipso subicit, quando eum patientia in humilitate tolerantia sternit. Demum Ambrosius 1. de officiis cap. 36. Revera jure fortitudo vocatur, quando unusquisque seipsum vincit, iram continet, nullis illecebris emolitur ac inflectitur; non adversis perturbatur, non extollitur secundis, & quasi vento quodam, variegatum rerum circumfertur mutatione. Quid autem excelsius & magnificentius, quàm exercere mentem, afficere carnem, & in servitutem redigere, ut obediat imperio, ut consiliis obtemperet, ut impigre in adendis laboribus exequatur propositum animi ac voluntatem &c.

5. Ex his intelliges, actum principalissimum fortitudinis esse martirium; quippe cum illud non in aggrediendo, sed in sustinendo consistat: unde D. Thomas hic quæst. 154. art. 2. ad 3. sic ait: Principalior actus fortitudinis est sustinere, ad quem pertinet martirium, non autem ad secundarium actum ejus, qui est aggredi.

ARTICULVS III.

Virtutes fortitudini annexæ.

6. Virtutes fortitudini annexæ quatuor recensentur à D. Thoma quæst. 128. art. unico, videlicet magnanimitas, magnificentia, patientia, & perseverantia. Quam divisionem sumpsit ex Tullio lib. 2. de invent. cap. 2. Ad has verò quatuor reducit plures alias à Macrobio & Andronico enumeratas. Nam Macrobius lib. 1. in somnium Scipionis ponit septem partes fortitudinis, scilicet magnanimitatem, fiduciam, securitatem, magnificentiam, constantiam, tolerantiam, firmitatem. Andronicus etiam ponit septem virtutes annexas fortitudini, quæ sunt Eupsychia, Lema (non autem, ut corruptè legitur in multis exemplaribus, Lenia) vox autem Græca Lima, latine significat animi confidentiam & promptam audaciam; magnanimitas, virilitas, perseverantia, magnificentia, andragathia.
7. Notat verò D. Thomas hujusmodi virtutes spectari posse, vel prout versantur circa materiam fortitudinis, id est circa pericula gravissima, qualia sunt pericula mortis; vel prout versantur circa materiam minùs difficilem quàm sit materia fortitudinis, in eaque fortitudinem imitantur. Si primo modo considerentur, vult eas esse partes integrales fortitudinis, id est virtutes necessarias

A ad officium integrum fortitudinis, duasque priores se tenere ex parte aggressionis, posteriores verò ex parte sustinentiæ. Ex parte enim aggressionis primò requiritur, quod fortis magnam habeat animum ad magna & ardua securè aggredienda; & hæc est magnanimitas: secundò, quod non deficiat in executione illorum, & ita est magnificentia, quæ est virtus magnorum operum factiva. Ex parte verò sustinentiæ requiritur primò, ut animus difficultate præsentium malorum non frangatur per tristitiam, decidatque à sua magnitudine, & hæc est patientia: deinde ut ex diuturna difficilium passione non fatigetur, nec ab illorum sustinentia desistat, & ita est perseverantia.

B Si autem virtutes illæ spectentur prout versantur circa pericula minora, quàm sint mortis pericula, & alia minùs gravia & molesta, ac denique circa materias in quibus minus est difficultatis, sunt partes potentiales fortitudinis, quia ipsam imitantur, licet ejus rationem non allequantur. Hæc D. Thomas, qui earumdem virtutum naturam ita luculenter exponit quæst. 129. & sequentibus, ut in illis diutius immorari non sit opus.

C Solùm hic subijciam quæ de virtute perseverantiæ docet Bernardus Epist. 129. ubi illam quodammodo fortitudinis ornamentum, cæterarumque item virtutum quoddam coronamentum esse docet, his verbis. Quid restat (inquit) nisi ut admoneamini de perseverantia, quæ sola meretur viris gloriam, coronam virtutibus? Prorsus absque perseverantia nec is qui pugnat victoriam, nec palmam victor consequitur. Vigor virium, virtutum consummatio est; nutrit ad meritum, & mediatrix ad premium. Soror est patientia, constantia filia, propugnaculum sanctitatis. Tolle perseverantiam, nec obsequium mercedem habet, nec beneficium gratiam, nec laudem fortitudo.

DISPUTATIO VI.

De temperantia, & partibus ejus.

Hæc est postrema inter Cardinales virtutes, de qua Philosophus 3. Ethic. cap. 10. & D. Thomas hic a quæst. 141. usque ad 171. De hac etiam eleganter disserit S. Prosper lib. 2. de vita contempl. cap. 19. ubi sic ait: Temperantia moderatum, pudicum, verecundum, serium facit. Hæc si habiat in animo, libidines frenat, affectus temperat, desideria sancta multiplicat, vitiosa castigat; omnia intra nos confusa ordinat, ordinata corroborat; cogitationes pravæ removet, inserit sanctas; ignem libidinosæ voluptatis extinguit, animi teporem desiderio futura remunerationis accendit, mentem placidâ tranquillitate componit, & totam semper ab omni vitiorum tempestate defendit.

E De hac ergo mirabili ac perutili virtute breviter hic agemus: & primò quidem objectum ejus materiale & formale exponemus; deinde de partibus ejus subjectivis & potentialibus differemus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Assignatur objectum materiale & formale temperantie.

1. **T**emperantia sumitur dupliciter: primò latè, prout in qualibet materia constituit actus humanos in debita mensura; quo pacto non est habitus specialis, sed generalis conditio omnium virtutum: secundo strictè, prout determinatè habet refrenare appetitum sensitivum in concupiscentijs & delectationibus corporalibus, quæ maximam vim habent deducendi à bono rationis; & sic est virtus specialis. Ubi enim specialis honestas reperitur, specialis virtus requiritur: At sicut specialis honestas est, quod suum cuique reddatur, quodque nemo injustè lædatur, sic & in eo quod homo rectè ac moderatè se gerat circa delectationes corporeas, non obsequendo sensui, sed rationi: Ergo sicut iustitia est aliqua virtus specialis, ita & temperantia, ut docet D. Thomas hic quæst. 141. art. 2.

2. Materiale objectum talis virtutis sunt quidem delectationes corporeæ, non tamen omnes, sed illæ duntaxat quæ ex cibo & potu, & rebus venereis percipiuntur, ut docet idem S. Doctor eadem quæst. art. 4. ubi sic discursit: *Temperantia est circa concupiscentias & delectationes, sicut fortitudo est circa timores & audacias: fortitudo autem est circa timores & audacias respectu maximorum malorum, quibus ipsa natura extinguitur, quæ sunt pericula moris: unde similiter oportet quod temperantia sit circa concupiscentias maximarum delectationum: & quia delectatio consequitur operationem connaturalem, tanto aliqua delectationes sunt vehementiores, quanto consequuntur operationes magis naturales. Maxime autem naturales animalibus sunt operationes, quibus conservatur natura individui per cibum & potum, & natura speciei per conjunctionem maris & femina: & ideo circa delectationes ciborum & potuum, & circa delectationes venereorum, est propriè temperantia.*

Ex hoc inferit in calce ejusdem articuli, quod quia delectationes quæ ex cibo & potu, ac rebus venereis percipiuntur, consequuntur sensum tactus, delectationes tactus sunt propriè objectum materiale temperantie. Quam doctrinam desumpsit ex Aristotele 3. Ethic. cap. 10. ubi hæc scribit: *Circa huiusmodi igitur voluptates temperantia & intemperantia versatur, quæ ceteris quoque animalibus communes sunt, servileque ob id & ferina habentur. Hæc autem sunt tactus & gustatus, sed gustatu parum, vel nihil uti videntur, quippe cum gustatus iudicium saporis sit id quod faciunt ij qui vel vina explorant, vel obsonia condiunt. At non admodum his oblectantur, vel non quatenus intemperantes, sed fruitione ipsa quæ tota per tactum efficitur in cibis, in potibus, & ijs quæ venerea nuncupantur. Unde gula deditur quidam Philoxenus Eryxius, guttur sibi longius gruis collo dari optabat, utpote qui tactu oblectaretur, circa quem intemperantia versatur. Quibus verbis aperte Philosophus docet temperantiam propriè circa tactibilia versari, non quod non versetur circa gustabilia, sed quia delectationes gustus ex sensu tactus consequuntur, ut confirmat vox illa Philoxeni, grue quàm homine dignior, collum gruis, ut diutius ipsi saperent cibi, expofcentis.*

Tom. IV.

A Advertendum tamen est, quod licet virtus temperantie primariò & per se circa tactibilia versetur, secundariò tamen in moderanda oblectatione aliorum sensuum versari potest, nimirum quatenus illorum objecta ad voluptatem tactus vel gustus, mediante imaginatione incitant: ejusdem enim virtutis est moderari finem, & ea quæ sunt ad finem. Unde per accidens aliqui possunt dici intemperantes ex delectationibus circa odores, & alia à tactibilibus & gustabilibus sensibilia, nimirum quia interdum odores v. g. connexionem habent cum objecto sapido vel tactili, excitando species quibus huiusmodi objectum apprehendatur, & appetitum delectatione perfundat. Quo pacto notat Philosophus bruta interdum affici delectatione ex visu vel auditu alicujus objecti: sic enim leo, auditu bovis mugitu, delectatur; non quod ille sonus ei gratus sit, sed quod prædam & pabulum adventare animadvertat: unde vice versa, etiam si prædam videat, audiatve, aut olfaciat, tamen si potiri nequeat, irruit, atque tristatur. Similiterque canis, licet odore leporis delectari videatur, non tamen propter ipsum odorem, sed propter cibum quem sperat, ejus sensum accipit per odorem.

B Ex dictis liquet, objectum formale temperantie esse bonitatem seu honestatem specialem, quæ reperitur in eo quod homo delectationibus ciborum & venereorum moderatè utatur, & secundum præscriptum rationis. Si autem quæras quid illud præscriptum ferat? Respondet D. Augustinus libro de moribus Ecclesiæ cap. 21. *Habet vir temperans in rebus mortalibus & finitibus vitæ regulam, ut eorum nihil diligat, nihil per se appetendum putet; sed ad vitæ hujus atque officiorum necessitatem, quantum satis est, usurpet, utentis modestiâ, non amantis affectu. Hac ratione aliqui à Clemente Alexandrino 2. pedag. cap. 1. reprehenduntur, quod sint ut edant & saturentur. Alij autem laudantur, quod edant ut sint. Et lib. 3. cap. 7. idem Clemens mensuram talium delectationum asserit esse corpus, æquè ac pes est calcei mensura: id est, mensura illarum est necessitas corporis, sicut calcei mensura est necessitas pedis. Unde Seneca Epist. 88. *Temperantia voluptatibus imperat, illas odit atque abigit, alias dispensat, & ad sanum modum dirigit, nec unquam ad illas propter ipsas venit: scit optimum esse modum cupitorum, non quantum velis, sed quantum debeas sumere. Et D. Thomas 2. 2. quæst. 141. art. 6. in corp. Omnia delectabilia (inquit) quæ in usum hominis veniunt, ordinantur ad aliquam hujus vitæ necessitatem, sicut ad finem: & ideo temperantia accipit necessitatem hujus vitæ, sicut regulam delectabilium quibus utitur, ut scilicet tantum eis utatur, quantum necessitas hujus vitæ requirit. Regula ergo temperantie in rebus venereis hæc est,**

E ut extra legitimum matrimonium planè ab illis abstinetur; & in matrimonio eatenus quisque illis utatur, quatenus recta ratio dicat esse conveniens ad proles susceptionem. At in cibo & potu sumendo regula temperantie est, ut sumatur quantum est opus ad bonam corporis valetudinem, & idoneam mentis ad suas functiones dispositionem: hic enim est finis propter quem cibus & potus est institutus. Quare nec plus, nec alio modo, neque etiam minus sumendum est, nisi major ratio gravioris mali vitandi, aut majoris boni obtinendi dicat aliter esse faciendum. Quo modo potest aliquis medicinæ causâ, ex præscripto Medicorum, varia edulia ad vomitum

Bb ij

excitandum copiose sumere, aut vinum generosum, ad venenum aliquod frigidum expellendum, largiter bibere. Contra etiam potest ad satisfaciendum pro peccatis, vel ad carnem magis domandam, & subjiciendam rationi, vel ad melius vacandum contemplationi, alioque fines bonos, abstinere à cibo & potu, alioqui moderato; ut fit per abstinenciam, quæ est usus minoris cibi in quantitate aut qualitate, quam ratio temperantiæ per se postulat; & per jejunium, quod continet rationem victus durioris, & abstinenciam longiorem, in eo consistentem, quod à quibusdam ciborum generibus abstinenceatur, & semel tantum ac serius refectio sumatur, ut Ecclesiæ consuetudine receptum est.

5. Ex his intelliges, temperantiam sic posse rectè definiri, vel describi: *Temperantia est virtus, quæ moderatur appetitum circa delectabilia secundum tactum & gustum, prout rectam rationem decet, ob specialem honestatem quæ est in tali moderatione.* Vel ut ait Augustinus lib. 1. de libero arbit. cap. 13. *Temperantia est anima affectio coercens & cohibens appetitum ab ijs rebus quæ turpiter appetuntur.* Vel ut scribit Ambrosius lib. 1. de Jacob & de vita beata cap. 2. *Temperantia est virtus quæ maxime istarum passionum restringit ardorem, quæ primum sobrietate atque moderatione animum temperat, mentem informat, deinde etiam deliciarum abstinenciam restringit habenas corporalis ferocitatis &c.*

ARTICVLVS II.

Partes subiectivæ temperantiæ.

6. **Q**uatuor partes subiectivas seu species temperantiæ assignat D. Thomas hic quæst. 143. scilicet abstinenciam, sobrietatem, castitatem, & pudicitiam. Oportet enim (inquit) diversificari species virtutum secundum diversitatem materie, vel objecti. Est autem temperantia circa delectationes tactus, quæ dividuntur in duo genera: nam quedam ordinantur ad nutrimentum, & in his quantum ad cibum est abstinencia, quantum autem ad potum, propriè sobrietas. Quedam vero ordinantur ad vim generativam: & in his quantum ad delectationem principalem ipsius coitus est castitas; quantum autem ad delectationes circumstantes, puta quæ sunt in osculis, tactibus, & amplexibus, attenditur pudicitia.
7. Abstinencia ergo est virtus cupiditates & delectationes esculentorum inordinatas refræmans, & in ipso esu debitam moderationem constituens. Unde proprius actus huius virtutis est subtractio ciborum, secundum rationem regulata, & in eo consistens, quod homo à cibis abstineat prout oportet, pro congruentia hominum cum quibus vivit, & personæ suæ, & pro valetudinis suæ necessitate. Quod ut melius percipiatur, Advertendum est quod hæc subtractio dupliciter fieri potest: primò subtrahendo ea tantum quæ temperantia non permittit, & in quibus foret excessus vitiosus per immoderantiam cibi; & hæc dicitur propriè actus temperantiæ: secundò privando se voluntariè eâ quantitate vel qualitate ciborum, quam temperantia permittit, quæque si sumeretur, nullus foret excessus; & hæc magis propriè vocatur abstinencia.
8. Sobrietas propriè loquendo est species aliqua temperantiæ, quæ versatur circa potum, non

A quemcumque, sed inebriare valentem, & cerebrum perturbare, uti est vinum, in quo oportet maxime observare debitam mensuram, eo quod quilibet excessus vini, etiam modicus, valde nocivus & vituperabilis est, & plusquam excessus cibi, etiam major. Dixi sobrietatem versari circa potum inebriare valentem: quia hunc solum moderatur sobrietas, eo quod speciali modo, nimium perturbando mentem, bonum rationis impedit. Potus verò non inebrians, ut aqua, non est materia istius virtutis, neque ejus excessus dici potest ebrietas, quæ est vitium oppositum sobrietati, sed magis contrariatur abstinenciam, & ad gulam reducendus est.

B Ex his patet sobrietatem esse virtutem specialem, distinctam scilicet ab abstinencia, & ab alijs temperantiæ speciebus, propter speciale impedimentum usus rationis quod affert potus inebrians, ad quod removendum hæc virtus ordinatur. Adde etiam propter specialem difficultatem, quæ est in vitando excessu circa vinum: multi enim qui à cibo immoderato abstinent, peccant tamen circa excessum vini, & ab illo solent homines difficilius abstinere.

Notat verò D. Thomas hic quæst. 149. art. 4. sobrietatem esse quidem omnibus necessariam, sed multò magis quinque generibus personarum. Primò scilicet juvenibus, quia in eis major est pronitas ad concupiscentias, quas oportet refræmari per sobrietatem & abstinenciam à vino immoderato, quo libidinis faces accenduntur. Secundò mulieribus, propter mentis debilitatem, quæ faciliè vini potu turbatur, ex quo proclive illis est labi ad indecora. Tertiò senibus, in quibus ratio vigere debet, ut alios erudire valeant. Quartò Episcopis, & quibuscumque Ecclesiæ Ministris, qui mente devotà debent spiritualibus officijs insistere. Quintò Regibus & Magistratibus, qui per sapientiam, vigilantiam, & justitiam, debent populum sibi subditum regere. Quocirca illis omnibus specialiter sobrietas in Scriptura præcipitur. Juvenibus quidem ad Titum 2. *Juvenes similiter hortare ut sobrij sint.* Mulieribus, 1. ad Timoth. 3. *Mulieribus similiter pudicas, non detrahentes, sobrias, fideles in omnibus.* Senibus, ad Titum 2. *Senes ut sobrij sint, pudici, prudentes.* Episcopis, 1. ad Timoth. 3. *Oportet Episcopum irreprehensibilem esse, unius uxoris virum, sobrium, prudentem, &c.* Regibus denique, Proverb. 13. *Noli Regibus dare vinum, quia nullum secretum est, ubi regnat ebrietas, & ne forte bibant, & obliviscantur iudiciorum, & mutant causam filiorum pauperis.*

Tertia species temperantiæ est castitas, quæ affectum moderatur & cohibet circa delectationes venereas, sicut abstinencia moderatur affectum & usum circa cibum, & sobrietas circa potum. Unde castitas est virtus specialis distincta ab abstinencia & sobrietate, ut docet S. Thomas hic quæst. 151. art. 3. probatque ex eo quod versatur circa rationem delectationis valde differentem; Nam ut ait Aristoteles relatus ibidem à S. Doctore, delectationes proportionantur operationibus, quarum sunt perfectiones: Atqui longè differentes sunt operationes pertinentes ad usum ciborum, quibus natura individui conservatur, & operationes pertinentes ad usum veneriorum, quibus conservatur natura speciei: Ergo castitas, quæ est circa delectationes veneriorum, est virtus distincta ab abstinencia, quæ est circa delectationes ciborum, & à sobrietate, quæ est circa

delectationem & usum poculentorum.

12. Virtutem hanc miris exornant encomiis SS. Patres, præsertim Origenes libro de singularitate Clericorum, ubi hæc scribit: *Castitas munimen invictum est sanctimonie, & expugnatio fortis infamia, fortitudinis firmitas, & lascivie petulantis infirmitas; probitatis præsidium, & improbitatis excidium; animæ victoria, & corporis prædas; ubertas gloriarum, sterilitas criminum; pronuba sanctitatis, & repudium turpitudinis; sinceritatis indicium, & abolitio scandalorum; exercitium continentie, & evacuatio tota luxuria; pax secunda virtutum, & debellatio iniqua bellorum; puritatis culmen, & libidinis carcer; honestatis portus, & ignominie naufragalis locus; virginitalis mater, & hostis immunditie; lorica pudoris, & spoliū probitatis; corruptionis exitium, murus rigoris, & destructio vulgaritatis; severitatis gladius triumphator, & dissolutionis occisor; amatura virium, & exarmatura fluxorum; integritatis dignitas, & fornicationis additio; claritatis fastigium, & dedecoris precipitium; voluntas bonorum operum, & afflictio vitiorum; refrigerium pudicitie, pona petulantie; acquisitio triumphorum, & facinorosi detrimentum; requies salutaris, & perditionis exitium; vita spiritus, & carnis interioris; status qualitatē angelicæ, & finis humane substantie. Hujus retinaculis omnis obscenitas frangitur, & compedibus ejus calces furentis libidinis statuuntur. In hanc velut in scopulos franguntur impetus qualescunque sanguinis inundantis, & in illa sedatur spumans humoris insania corporalis.*

13. Porro castitas alia est conjugalis, alia vidualis, alia juvenilis, & alia virginalis. Conjugalis est illa, per quam conjuges servant regulam à ratione præscriptam in usu venereorum. Vidualis, quæ totaliter quis abstinet à venereis, non quidem pro omni tempore, sed post transactum matrimonium. Juvenilis, quæ juvenes eo tempore quod præcedit matrimonio castè vivunt. Virginalis denique, quæ aliquis toto tempore vitæ conservat se immunem ab experimento omnis venereæ voluptatis. Et ista consistit partim, & materialiter, in quadam carnis integritate & incorruptione; partim, & præcipue, ac formaliter, in proposito abstinendi perpetuo ab omni delectatione venerea, ut docet S. Thomas hic quæst. 152. art. 1. in corp. & in solut. ad 1. & 2. ubi etiam virginitalitatem sic definit ex Ambrosio lib. de Virginibus: *Castitas virginalis est expers corruptionis integritas; & ex D. Augustino lib. de sancta virginitate cap. 13. Virginitas est in carne incorruptibili incorruptionis perpetua meditatio: id est propositum rationis, seu voluntatis (ut exponit S. Thomas) vel jugis attentio, & cura illam conservandi, vitandique quicquid illi opponitur: quæ attentio, & cura diligens atque sollicita, ad illius conservationem necessaria est.*

14. Nota verò propositum voluntatis, semel amissum, posse iterum reparari; sicut aliæ virtutes infusæ, quæ per peccatum deperduntur, restantur per penitentiam: at verò immunitas, vel inexperientia à delectatione carnali voluntaria, semel deperdita per contrariam experientiam, non est reparabilis, etiam de potentia Dei absoluta; quia impossibile est, eum qui expertus fuerit prædictam delectationem, feri inexperitum, sicut quod ea quæ facta jam sunt, non fuerint facta. Unde est illud D. Hieronymi in Epist. ad Eustoch. *Cum cetera Deus possit, non potest vir-*

Tom. IV.

A *ginem post ruinam reparare; scilicet quantum ad prædictam immunitatem & inexperientiam, sine qua non salvatur absolute virginitas; & ideo qui semel eam amisit, nunquam poterit virgo simpliciter denominari, quia ut ab aliqua virtute simpliciter quis denominetur, non sufficit habere illud quod est in ea formale, scilicet mentis propositum, si desit propria & per se talis virtutis materia.*

Nota etiam cum D. Thoma supra citato, virginitalis nomen à virore deduci: nam sicut illud dicitur virgens, quod non est ex abundantia caloris adultum; ita quæ concupiscentiæ adustionem per veneream delectationem & operationem expertæ non sunt, virginis vocantur, quasi in suo nativo virore persistentes. Unde Ambrosius supra relatus dicit, quod virginitas est *expers contagionis integritas*. Additque ibidem: *Pulchritudinem quis potest majorem asimulare decore virginis, quæ amatur à Rege, probatur à Iudice, dedicatur Domino, consecratur Deo? Quibus verbis excellentissimam pulchritudinem virginitali attribuit. Cujus egregiam rationem assignant Salamanticenses: Temperantiæ enim & castitati (inquiunt) antonomastice attribuitur decor spiritualis: quia sicut pulchritudo corporis in eo consistit, ut membra ejus sint proportionata, cum quadam debiti coloris claritate; ita moralis & spiritualis pulchritudo & decor, in eo sita sunt, ut voluntariæ actiones sint bene commensuratae & ordinatae secundum rationis claritatem & lumen, in quo ipsa honestas & temperantia consistit: Cum ergo virginitas perfectissimum castitatis & honestatis gradum teneat, non mirum, quod illi excellentissima pulchritudo tribuatur.*

Norandum denique ex doctrina quam tradit D. Thomas hic quæst. 152. art. 2. quod licet castitas communiter dicta, sit virtus per seipsam, hoc est independentem ab aliquo fine extrinseco, ex eo duntaxat quod illicitas delectationes comprimit, & licitas juxta rationis præscriptum moderatur: virginitas tamen, ut virtuosa sit, requirit finem extrinsecum, ipsam, aut saltem communem castitatem, præstantiorem, quo præsupposito tanquam connotato, omnimoda abstinentia à venereis, quæ virginitatis est materia, licita & honesta reddatur. Et ratio est, quia usus venereorum moderatus, per seipsum, abstrahendo à quocunque fine extrinseco, est bonus & honestus, utpote intentus à natura, deserviensque magno ejus bono, quod est conservatio & propagatio; & ideo castitas respiciens talem usum, ex seipsa, independentem ab alio fine extrinseco, habet quod sit virtus. At verò omnimoda abstinentia à venereis, spectata secundum se, & sistendo in illa, nullam importat honestatem, quia secundum se, ratione, ut sic dicamus, solius sterilitatis, naturæ non proficit, nec commodum affert: honestatur autem ex fine cui deservit, qui est vacare Deo, aut rebus divinis, pro quo necesse est à terrenis & temporalibus feriari, secundum illud 1. ad Corinth. 7. *Mulier innupta & virgo cogitat quæ Domini sunt, ut sit sancta &c.* Unde dixit Augustinus lib. de virginit. cap. 8. *Nec nos hoc in virginibus prædicamus, quod virginis sunt (hoc est nudam sterilitatem & infæcunditatem) sed quod Deo dicat, pia continentia virginis sunt: id est ad finem religionis & contemplationis.*

Hoc adeo verum est, ut in statu innocentie & justitiæ originalis, si permansisset, omnino la

B b b iij

In Tractatu de virginitate.

16.

17.

continentia à venereis non fuisset virtuosa aut laudabilis, quia ad talem finem non fuisset necessaria, eo quod usus illorum nullum contemplationi impedimentum præbuisset, ut docet D. Thomas 1. p. quæst. 98. art. 2. ad 3. tunc enim actus conjugalis exclusisset ardorem libidinis, mentisque evagationem & inquietudinem, & filiorum procreatio & educatio curas omnes & sollicitudines. In statu verò naturæ corruptæ & lapsæ, in quo versamur, cum hæc omnia quæ matrimonium consequuntur, magnum divinæ contemplationi præstent impedimentum, virtuosissimum est, & eximia laude dignum, ad obtinendum hujusmodi finem, à venereis delectationibus proflus abstinere, etiam cum carentia fecunditatis, quam natura tam vehementer desiderat, eo quod finis ille altior sit, & majus bonum, quam ipsa fecunditas, prout ab hoc vel illo supposito particulari dependet. Unde SS. Patres virginitatem, quæ nunc à pluribus ad vacandum divinorum contemplationi servatur, miris laudibus & encomiis celebrant, eamque fecunditati carnis, & pulchritudine conjugali præponunt. Augustinus enim lib. de sancta virginit. cap. 13. *Virginalis integritas (inquit) & per piam continentiam ab omni concubitu immunitas, Angelica portio est, & in carne corruptibili incorruptionis perpetua meditatio. Cedat huic omnis fecunditas carnis, omnis pudicitia conjugalis.* Cyprianus lib. de disciplina & habitu Virginum: *Virginitas flos est Ecclesiastici germinis, decus atque ornamentum gratiæ spiritualis, læta indoles, laudis & honoris opus integrum, atque incorruptum. Dei imago, respondens ad sanctimoniam Domini, illustrior portio gregis Christi.* Ambrosius libro de viduis: *Supergreditur virginitas conditionem humane nature, per quam homines Angelis assimilantur: major tamen est victoria hominum, quam Angelorum; Angeli enim sine carne vivunt, Virgines verò in carne triumphant.* Chrysostomus lib. de virginit. cap. 11. *Viden virginitatis decus? Eorum qui in terris degunt cum cælibus similitudinem vite molitur, corpore vestitos vincit ab incorporeis copiis non permittit; mortales Angelorum amulos reddit.* Demum S. Athanasius lib. de virginitate, sive de meditatione: *Magna virtus continentia, ingens gloriatio puritas, magna encomia virginis. O virginitas opulencia deficiens! O virginitas corona immarcescibilis! O virginitas templum Dei, & domicilium Spiritus Sancti! O virginitas margarita speciosa, vulgo inconspicua, & qua non nisi à paucis invenitur! O continentia amica Dei, & à Sanctis deprecata! O continentia apud multos odiosa, sed apud dignos spectata! O continentia mortem & infernum profligans, & qua ab immortalitate possidetur! O continentia Angelorum vita, & Sanctorum corona! Beatus est qui te tenet, beatus qui obdurat in tolerantia, quoniam pauculum fatigatus, multum in te gaudebit.*

18. Ad majorem hujus eximie virtutis commendationem, observandum est cum Paraldo Episcopo Lugdunensi, in summa virtutum & vitiorum, lilium inter cæteros flores esse symbolum virginitatis, non solum ratione eximie candoris & decotis quo fulget, sed etiam quia sicut lilium sex habet folia candida, & aliqua grana quasi aurea in medio posita; ita etiam in virginitate sunt veluti sex folia, quæ valent ad conservandum lilium puritatis. Primum est sobrietas: & hoc lacerat excessus in cibo & potu, quasi quædam spi-

na; crapula enim & ebrietas est via ad luxuriam, ut patet in Loth, qui inebriatus perpetravit incestum; unde dicit Apostolus: *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria.*

Secundum folium lilij virginitatis est labor, Spina illud lacerans est otium & ignavia, quæ sunt via ad luxuriam; quare dicitur Ezechiel. 16. *Hæc fuit iniquitas Sodoma sororis tue, superbia, saturitas panis, abundantia, & otium.* Unde Chrysostomus super Matth. *Vitium libidinis facile ex vacante & otio nascitur: nam definitio amoris hæc est, anima vacantis passio, juxta illud Ovidij:*

Oia si tollas, perire cupidinis arcus.

B Cui consonat istud:

Quæritur Agestus, quare sit factus adulter: In promptu causa est, desidiosus erat.

Tertium folium est habitus asper & humilis, Spina lacerans est habitus superbus & mollis, qui incitat ad luxuriam: Numer. 25. filij Israel fornicati sunt cum mulieribus Moabit, quæ se ornaverant: & 1. ad Timoth. 2. *Non in tortis crinibus, aut auro, vel veste pretiosa &c.*

Quartum est custodia sensuum, præcipue illorum qui nobis remota ostendunt, ut visus & auditus, Spina lacerans hujusmodi folium est curiositas, & desiderium videndi nova, vel audiendi vana; ut patet in Dina, filia Jacob, quæ egressa ut videret mulieres regionis Sichimorum, corrupta est à Sichem filio Emor.

Quintum est modestia sermonis, Spina lacerans est loquacitas, vel turpitudine sermonis. Seneca: *A verbis turpibus abstineto, quia licentia eorum impudentiam nutrit.* Proverb. 7. *Ecce mulier occurrit illi ornatu meretricio ad capiendas animas garrulas.* 1. ad Corinth. 5. *Corrumpunt bonos mores confabulationes pessime, vel colloquia mala.* Hieronymus: *Sit sermo virginis prudens, modestus, & rarus, nec tam eloquentia pretiosus, quam pudore.*

Sextum folium est fuga occasionum peccandi, Spina lacerans est nimia familiaritas & conversatio cum viris: opportunitas enim peccandi est via ad luxuriam, ut patet in Thamar, corrupta ab Amon fratre suo, quia sola cum solo fuit in thalamo: 2. Regum 13. Genesis 18. *Ne stes in omni loco circa regionem.* Bernardus: *Solent virgines quæ verè virgines sunt, semper esse pavida, & nunquam esse secura, & ut caveant timenda, etiam tuta perimescere.*

Grana aurea lilij virginitatis sunt tres modi diligendi Deum, quos distinguit Bernardus, dicens: *Disce amare dulciter, amare prudenter, amare fortiter. Dulciter ne illecti, prudenter ne decepti, fortiter ne oppressi ab amore Domini avertamur.* Vel per grana aurea possunt intelligi varij motus divini amoris, ex diversis causis procedentes: amandus est enim Deus, quia Creator, quia Redemptor, quia remunerator &c. Hæc Paraldus libro citato.

Ultima species temperantiæ est pudicitia, quæ in hoc à castitate distinguitur, quod ista habet moderari & rationi subjicere delectationes ex commixtione venerea confluentes; illa verò moderatur, & subjicit rationi delectationes, quæ talem actum circumstant, putà quæ sunt in oculis, tactibus, & amplexibus impudicis: unde pudicitia ad castitatem ordinatur, non quasi virtus omnino ab ipsa distincta, sed sicut exprimens castitatis circumstantiam quandam, ut ait S. Doctor hic quæst. 151. art. 4.

Ad virtutem istam spectat egregium illud Tertulliani elogium initio libri de pudicitia
flos morum, honor corporum, decor sexuum, integritas sanguinis, fides generis, fundamentum sanctitatis, praejudicium omnis bonae mentis.

ARTICVLVS III.

Partes potentiales temperantiae.

19. **P**artes potentiales alicujus virtutis illae dicuntur, quae modum, quem ipsa virtus ponit circa materiam principalem, vel difficiliorem, observant in alijs materijs, quae minus habent difficultatis: unde cum proprium temperantiae sit refranare & reprimere impetus passionum circa delectationes tactus, quae difficilius compescuntur, virtutes refranantes impetus nostrarum passionum & affectionum circa alias materias, vel actiones externas moderantes, possunt illi tanquam virtutes secundariae adjungi, & partes potentiales temperantiae appellari. Illae vero à D. Thoma quatuor numerantur, nimirum continentia, mansuetudo, clementia, & modestia: sub qua plures aliae paragrapho sequenti recensendae, continentur.
10. Continentia, quae primo loco ponitur, non sumitur hic pro virtute refranante & reprimente passiones, quae sunt circa venerea, quo pacto convertitur cum castitate, sed pro quodam habitu, per quem voluntas resistit passionibus concupiscibilis, taliterque in bono firmatur, ut quantumvis hujusmodi passiones exurgant & intumescant, non trahatur ab illis contra rectum iudicium rationis. Unde munus hujus habitus est, non passiones refranare aut compescere, sicut facit virtus continentiae, sed duntaxat firmare & detinere voluntatem, ut illarum impetus non sequatur. Ex quo fit illum non esse simpliciter virtutem, quamvis ad genus virtutis reducatur ut aliquid imperfectum: est enim de ratione virtutis, facere opus perfectum, atque adeo rectificare adaequatum ejus principium; quod sane principium, in actibus qui sunt circa passionum objecta, non est sola voluntas, sed etiam appetitus sensitivus: unde quia continentia non perficit hujusmodi appetitum ad recte apperendum, sed relinquit in eo passiones immoderatas, licet voluntatem firmet ac deinceps, ne sequatur ipsas passiones, ideo deficit à ratione perfecta virtutis, & est veluti semivirtus, ut docet S. Thomas hic quaest. 155. art. 1.
11. Mansuetudo, quae etiam mititas vocatur, est virtus, quae passionem irae ita componit & moderatur, ut non permittat eam exurgere, nisi cum oportet, & in ea mensura in qua fuerit necessarium. Licet enim nunquam irae ita dandus sit locus, ut iudicium rationis perturbet, interdum tamen honestum & necesse est moderatè irasci ad servendum iustitiae, vel pro juvanda fortitudine, quae utitur irā in suo actu aggressionis: & ita Christus iram excitavit, dum, facto ex funiculis flagello, mercatores eiecit de templo. Unde Aristoteles 4. Ethic. cap. 7. *Qui igitur (inquit) ob quae oportet, & quibus oportet irascitur, addo etiam quomodo, & quando, & quousque debet, laudatur, esseque is mansuetus potest, quippe cum mansuetudo ipsa laude afficiatur. Mansuetus enim ille est, qui perturbatione vacat, & ab affectu minimè ducitur, sed quemadmodum ratio ipsa statuerit, ita & ob id, & tandem succenset.*
21. Mansuetudini affinis est clementia: unde aliqui

A eas non distinguunt. Sed revera differunt; ut docet S. Thomas hic quaest. 157. art. 1. Licet enim utraque mitiget iram circa vindictam, sub diversa tamen ratione id praestant; mansuetudo quidem, quatenus id decet animum irae dominantem: clementia verò; quatenus id consentaneum est homini in potestate constituto. Unde Seneca lib. 2. de clementia cap. 3. definit clementiam, *Temperantiam animi in potestate ulciscendi: vel lenitatem superioris adversus inferiorem in constituendis panis.* Decet enim illum non uti totā suā potestate in illo munere, sed aliquid de poena remittere, & infra meritum punire: sicut è contrario decet in praemio retribuendo aliquid addere, & supra condignum remunerare: ut ita humani Principes, aut Iudices Deum imitentur, qui praemiis ultra condignum, & ad id ex propria inclinatione, & innata bonitate tendit; punit autem citra condignum, & non nisi provocatus nostris demeritis, ac veluti coactus, juxta illud Tertulliani lib. 2. contra Marcionem, *Deus ex seipso bonus est, ex nobis iustus* (iustitia vindicativa.) Prior est bonitas Dei secundum naturam, posterior severitas secundum causam: illa propria, haec accommodata; illa edita, haec adhibita.

Ex his intelliges, mansuetudinem communem esse omnibus personis: clementiam verò propriam esse Superiorum & Iudicum, quibus determinatio poenae pro delicto incumbit; specialiterque spectat ad Principem, quem valde decet poenas & supplicia in sibi subiectos benignè mitigare. Unde Ovidius.

Regia (crede mihi) res est succurrere lapsis,

Convenit & tanto, quantum & ipse viro.

Enituit virtus haec praecipue in Theodosio, cujus tanta fuit erga hostes benignitas & clementia, ut de ipso haec referat Ambrosius in oratione de ejus obitu: *Beneficium se putabat accepisse, cum rogaretur ignoscere, & tunc propior erat venia, cum fuisset commotio major iracundiae. Et optabatur in eo quod in alijs timebatur, ut irasceretur. Saepè trementes vidimus quos objurgabat, & convictos sceleris, cum desperassent, solutos à crimine. Vincere enim volebat, non plerere, aequitatis iudex, non poena arbiter, qui nunquam veniam confitenti negaret.*

Quarta virtus temperantiae annexa est modestia, à modo dicta, quia nimirum modum statuit, qui in humanis affectionibus & actionibus, in gestu corporis, ejusque cultu & vestitu, servari debet; ita ut haec omnia decenter & congruenter se habeant, secundum personae statum: modestus enim dicitur, qui circa illa omnia moderatè & congruenter se habet, modumque sibi convenientem tenet. Virtutis hujus summum decus neminem fugit: nam modestiam esse Dei portionem, id est partem notarum habitationis Dei in homine, egregiè dixit Ambrosius 1. offic. cap. 18. Erumpit etiam foras ejus decor, & ut verbis Tertulliani utar lib. de cultu femineo cap. 13. *Emanat ab animo in habitum, & eructat à conscientia in superficiem, ut & foris inspiciat quasi suppellectilem suam.* Unde Ambrosius serm. 10. in Psal. 128. egregiè ostendit, virum modestum, vel si videatur, prodelle; adductaque ejus animalis similitudine, quod si ab icterico conspiciatur, sanat conspicientem, demonstrat probi hominis, rectèque compositi, vel aspectum esse contentibus salutarem. Hinc Basilii lib. de virginitate, virginem instruens ait, eam dum procedit in publicum, talem se & habitu & incessu, & toto corporis motu debere exhibere, ut qui illi

De Poen
Eleg. 5.

forte obvijs fuerint, ac si vivum Dei simulacrum aspicerent, faciem ad reverentiam atque admirationem sanctitatis inclinent; honesteque virtutis admoniti, mentem pudicam & sobriam referant; & reminiscatur quisque protinus Dei, dum eam cernit effigiem, quæ se ad ejus perficienda mandata semper exercet. Atque, ut breviter dixerim, omnium aspicientium virginem & affectus, & animus ad virtutis transferatur amorem. Consentaneè ad hæc S. Ignatius Epist. ad Trallianos, Præfatus modestiam vocat magnam aliorum disciplinam.

ARTICVLVS IV.

De varijs modestiæ speciebus.

24. Quatuor vel quinque modestiæ species distinguit D. Thomas hic quæst. 160. art. 2. nimirum humilitatem, studiositatem, modestiam morum, ad quam Eutrapelia reducitur, & modestiam cultus. Ratio verò hujus divisionis est, quia ultra passiones concupiscentiæ, quas moderantur temperantia & continentia; & ultra passiones iræ, quas mansuetudo & clementia refranant, quatuor alia sunt, in quibus etsi non adeò difficile est mediocritatem rationis servare, quàm in passionibus iræ & concupiscentiæ, egent tamen moderamine, & virtute aliquâ per quam cohibeantur. Primum est affectus spei tendentis ad excelsa, & hunc moderatur humilitas: studium suæ appetitus cognoscendi, & ad hujus moderationem ponitur studiositas: motus & gestus corporales, pertinentes ad externam conversationem, tam in factis, quàm in dictis; pro quibus in rebus serijs ponitur modestia morum, in ludicris autem eutrapelia: & denique exterior apparatus vestium, utensilium, & hujusmodi; & horum moderatio spectat ad modestiam cultus, sive apparatus exterioris.

25. Prima ergo species modestiæ est humilitas, quæ sic à D. Thoma definitur: *Humilitas est virtus, quâ quis considerans suum defectum, tenet se in infimis, secundum modum suum.* Dicitur *Virtus*: quia cum honestum sit unumquemque amplecti quod sibi congruit, & continere se intra propriam mensuram, habitus quo ad id inclinamur, non potest non esse vera virtus. Subditur: *Quo quis considerans suum defectum*, quia licet humilitas dicat formaliter habituale propositum, quo vis affectiva abjectionem unicuique convenientem amplectitur, præsuppositivè tamen importat cognitionem, quâ quis defectus suos considerans, reputat se indignum ætimatione & honore, dignumque abjectione & aspectu. Unde sic definitur à D. Bernardo: *Humilitas est virtus, quâ quis verissimâ sui cognitione sibi ipsi vile scit.* Tandem dicitur: *Tenet se in infimis, secundum modum suum*, ut denotetur, materiam intrinsecam humilitatis esse internum animi motum & affectum, quem refranat, ne tendat in sui celsitudinem supra id quod oportet, sed intra mensuram ex proprijs meritis sibi debitam se contineat.

Lib. de
gradibus
humilitatis.

26. Ex his colliges primò contra Theophylum Raynaudum lib. 6. de virtutibus sect. 2. cap. 13. quòd licet humilitas & magnanimitas habeant cohibere affectum hominis, ne inordinatè tendat in excelsa, nihilominus inter se distinguuntur, quia diversimodè id præstant: ut eruditè demonstrant Salmanticenses in explicatione arboris prædicamentalis, sive in generali divisione om-

nium virtutum, quam in fine Tomi primi in primam secundæ subjecerunt. Nam magnanimitas (inquiunt) primariò id facit impellendo & confortando ipsum appetitum, ut per vires à Deo receptas, vel promissas, tendat ad magna: secundariò verò illum detinet, ne in improporcionata extollatur. Humilitas e contra primariò refranat appetitum, ne tendat in ardua & excelsa, quærens propriam exaltationem: secundariò autem confirmat ipsum, ne dum videt propriam insufficienciam & impotentiam, à magnorum prosecutione, divini immemor auxilij, nimis deficiat. Unde magnanimitati magis adversatur pusillanimitas, quæ est vitium per defectum, quàm præsumptio, quæ est per excessum. Humilitati autem magis opponitur superbia, quæ est vitium per excessum, quàm nimia sui abjectio, quæ est vitium per defectum.

Differunt etiam illæ virtutes penes rationes motivas & regulativas. Nam magnanimitas sumit motivum & regulam operandi ab eo quod est Dei in nobis: videns enim in se magnanimus magna Dei dona, aut saltem magna auxilia sibi promissa, sumit inde motivum & regulam operandi magna, eorum arduitati non succumbens, quia scit non superexcedere talia dona vel auxilia; dumque magna agit, reputat se, non propter se, sed propter illa quæ ex Deo accepit, magno honore dignum, & quiddid minus est honoris & laudis (uti est quiddid potest ab homine retrahui) tanquam illis inadæquatum contemnit. Cæterùm humilitas sumit motivum & regulam suæ operationis ab eo quod in nobis est ex nobis ipsis, vidensque nos ex nobis solum habere defectum, imperfectionem, & culpam, quibus non excellentia & honor, sed vilipensio & contemptus debetur, cohibet animum, ne ad illa tanquam ad aliquid sibi secundum se debitum tendat, & ne ista tanquam se indigna refugiat. Unde nulla ex his virtutibus alteri contradicit, licet videantur contrariò modo procedere: quia optimè stat, ut idem homo ex Dei donis ad magna tendat, quod est esse magnanimum; & ex sibi proprijs ad ima se dejiciat, quod est esse humilem. Et idè Apostolus, qui ut magnanimus aiebat: *Omnia possum in eo qui me confortat, ut humilis prædicabar: Non quasi sufficientes simus cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis.* Hæc Salmanticenses loco citato.

Colliges secundò cum iisdem Authoribus, quòd licet humilitas & religio magnam habeant inter se similitudinem & affinitatem, eò quod utraque importet professionem divinæ excellentiæ, & nostræ erga Deum subjectionis; differunt tamen, quia quod respectu unius est formale & primarium, respectu alterius est quasi materiale & consequens. Actus enim religionis primariò continet testificationem divinæ excellentiæ, & secundariò nostræ vilitatis, quatenus hæc arguitur ex omnimoda dependentia à supremo illo principio. E contra verò actus humilitatis primariò dicit confessionem nostræ vilitatis & inferioritatis; implicite autem & ex consequenti testamur illo excellentiam primi principij, cui nos omnino submittimus, tanquam sine cujus influxu sub nihilo maneremus. Itaque humilis submittit se Deo, & ejus excellentiæ, ut seipsum deprimat, & intra mensuram propriam contineat: religiosus autem humiliat & deprimat se coram Deo, ut ejus excellentiam exaltet, & cultu illo influentiam Dei in omnes creaturas, ac supremum ejus dominium profiteatur.

Colliges

28. Colliges tertio, duos esse in nobis habitus humilitatis, alium qui reſtatnaſſionem ſpei circa propriam excellentiam, ſumptam abſolute ſine reſpectu ad alterum; & huius ſubjectum eſt appetitus ſenſitivus iracibilis, in quo reſidet talis paſſio: alium verò moderantem affectum voluntatis circa propriam excellentiam, ſecundum quod hæc primario metiri debet ex ſubjectione ad Deum, tanquam ad ſupremum excellentem, & ſecundario ex ſubjectione ad alios, ſecundum id quod ex Deo habent. Et hæc eſt præſtantiffima humilitas, de qua præcipue locuti ſumus, & quam ad religionem valde accedere diximus, quamque D. Thomas cæteris virtutibus moralibus videtur præferre hic quaſt. 161. art. 5. his verbis: *Post virtutes Theologicas & virtutes intellectuales, quæ reſpiciunt rationem, & poſt juſtitiam, præſertim legalem, potior cæteris eſt humilitas.* Quod intelligendum eſſe puto de virtutibus moralibus, quæ ſunt circa paſſiones, non verò de aliis, præſertim verò de juſtitia legali, & de religione, cum illam D. Thomas expreſſe excipiat, & iſtam quaſt. 81. art. 6. omnibus virtutibus moralibus præponat: *Quia (inquit) religio magis de propinquo accedit ad Deum, quam aliæ virtutes morales, in quantum operatur ea quæ directe & immediate ordinantur in honorem divinum.* Vel etiam dici poſteſt, D. Thomam loco citato non præferre humilitatem omnibus aliis virtutibus, tanquam perfectiorem abſolute & ſimpliciter, ſed ſolum quantum ad aliquid: omnes enim virtutes morales ita ſe mutuò excedunt, ſecundum diverſas rationes, ut nullam poſſis ſimpliciter inferiorem vocare. Unde Gregorius lib. 1. homil. 6. ſuper Ezechielem: *Aliter olet ſlos uvæ, quia magna eſt virtus & opinio Predicatorum qui inebriant mentes audientium. Aliter ſlos olivæ, quia ſuaſive eſt opus miſericordiæ, quod more olet reſorvet & lucret. Aliter ſlos roſæ, quia mira eſt fragrantia quæ rutilat & redolet ex cruore Martyrum. Aliter ſlos lilij, quia candida vita carnis eſt de incorruptione virginitatis. Aliter ſlos violæ, quia magna eſt virtus humilium, qui ex deſiderio loca ultima tenentes, ſe per humilitatem à terra in altum non ſublevant, & celeſtis regni purpuram in mente ſervant. Aliter redolet ſpica cum ad maturitatem perducitur, quia bonorum operum perfectio ad ſatietatem eorum qui juſtitiam eſuriunt præparatur.*

29. De humilitate eleganter diſſerunt SS. Patres, eamque variis laudibus efferunt: eam enim primum religionis introitum, Chriſtianæ Philoſophiæ primum fundamentum, medicinam tumoris, cuſtodem virtutum, læſæ charitatis reparationem, virtutum ſublimitatem, in ornatu ſummi Sacerdotis ſplendidiorem gemmam appellant. Addunt, quod ſuperbia fecit ex Angelo Dæmonem, humilitas facit ex homine Angelum. Quod humilitas claritatis eſt meritum, & claritas humilitatis præmiũ. Quod gratia pluvia eſt, quæ conſluit ad humilitatem convallis, denatat de tumoribus collis. Denique, quod humilitas omnium virtutum minima eſt, & omnium maxima, quia quò profundius hominem dejicit, eò altius erigit & extollit. In quo reperitur falſa Senecæ Epilt. 16. ſententia, nimirum quòd in puſillo nemo magnus eſſe poſteſt: nam in hac puſillitate, quæ quis minimum ſe exiſtimat, vera magnitudo conſiſtit: *Nimia enim (inquit Caſſiodorus) magnitudo eſt, ſuam intelligere parvitatem, & vilem eſſe ante Dominum, à quo eſt totius magnitudinis cenſus.* Vel ut loquitur Chryſoſtomus: *Humilitas nun-*

Tom. IV.

A *quam eſt ſine magnitudine animi, nec ſuperbia ſine puſillanimitate.* Cui concinit Fulgentius dicenti: *Sicut ſuperbus elatione fit humilis, ita humilis fit in humilitate ſublimis.* Unde cum Bernardo ſerm. 2. de Aſcenſione concludendum eſt: *Per humilitatem aſcendamus ad ſublimitatem, quia hæc eſt via, & non alia præter ipſam: qui aliter vadit, cadit potiùs quam aſcendit, quia ſola eſt humilitas quæ exaltat, ſola quæ ducit ad vitam.* Chriſtus cum per naturam Divinitatis non haberet quò aſcenderet, quia ultra Deum nihil eſt, tamen per deſcenſum quomodo creſceret invenit, veniens incarnari, pati, & mori, ne moreremur in æternum, propter quod & Deus exaltavit illum.

B *Secunda ſpecies modeltiæ dicitur ſtudioſitas, à ſtudio circa quò verſatur, duoque habet præcipua munera. Primum eſt frænandi ac temperandi ſcientiæ deſiderium, quò naturâ duce omnes ad cognitionem rerum, & delectationem ex ea comparandam impellimur. Omnes enim homines naturaliter ſcire deſiderant, ut dicitur initio Metaphyſicæ; idque unicuique evidens fore affirmat Seneca lib. de vita beata cap. 32. *Si ſe ipſe conſuluerit, quantum cupiditatem habeat ignota noſcendi, quam ad omnes fabulas excitetur. Navigant quidam, & labores peregrinationis longiſſima unâ mercede perpetiuntur, cognoscendi aliquid abditum ignotumque. Hac res ad ſpectacula populos contrahit. Hæc cogit præcluſa rimari, ſecretiora exquirere, antiquitates evolvere, mores barbararum audire gentium. Curioſum nobis natura ingenium dedit, & arijs ſibi ac pulchritudinis ſua conſcia, ſpectatores nos tantis rerum ſpectaculis genuit, perditura fructum ſui, ſi tam magna, tam clara, tam ſubtiliter ducta, tam nitida, & non uno genere formoſa, ſolitudini oſtenderet. Ne igitur naturale hoc ſcendi deſiderium plus juſtò majus ſit & ardentius, abſtriptaque animam ad eorum cognitionem tentandam, quæ homini conſentanea non ſit, neceſſe eſt ſtudioſitatem intercedere, quæ frænnet voluntatem, ne intellectum ad ea ſcienda applicet, iſque animum nutrire & excolere velit.**

D *Alterum ſtudioſitatis munus eſt exercendi pigritiam & torporem, quò plures retrahuntur à ſtudio, & à neceſſariarum rerum cognitione præpediuntur; & excitandi ac impellendi appetitum, ne propter laborem & fatigationem, quæ ſtudio admixcentur, ab illo retrahatur, aut ſufficientem renuat diligentiam adhibere. Et quia hoc poſterior plerique accidit, nominata fuit hæc virtus ab officio impellendi, potiùs quam ab officio reſtrænandi.*

*Tertia ſpecies modeltiæ eſt illa quæ dicitur modeltia morum, ſeu decentia externa, quia nimirum decorum ac decentiam ſervat in inceſſu, voce, compoſitione vultus, & motus ac geſtus corporis, omneſque actiones exteriores, juxta præſcriptum rectæ rationis temperat; ita ut congruant perſonæ tum in ſe conſideratæ, tum etiam in ordine ad locum, tempus, perſonas circumſtantes, & præſentem exigentiam rerum: Nam ut dicitur Eccl. 19 *Ex viſu cognoscitur vir, & ab occurſu faciei cognoscitur ſenſatus: amictus corporis, & riſus denium, & ingreſſus hominis, enuntiant de illo.**

E *Quarta ſpecies eſt Eutrapelia, quæ latine dici poſteſt jucunditas, vel urbanitas, quia in ludicris & jocofis tenet modum, ſicut modeltia morum in rebus ſeriis, poſteſtque ſic deſiniri: Eutrapelia eſt virtus quæ in ludicris decorum ſervat, vel quæ jocis & ludis modum rationis imponit.*

Ccc

Hujus virtutis necessitatem ex eo demonstrat S. Thomas hic quæst. 168. art. 2. quod sicut homo indiget corporali quiete ad corporis refocillationem, quia non potest continuo laborare, propter limitationem suæ virtutis; ita ex parte animæ eget similiter quiete, & honesta relaxatione à labore; quia etiam virtus animæ est limitata, & determinatis actionibus proportionata; ideoque quando extra modum suum in aliquas operationes intellectuales se extendit, laborat & fatigatur; præsertim cum illæ operationes à viribus sensitivis & corporalibus organis dependant. Unde Status 4. Syl.

Nostra fatiscit.

*Laxaturque chelys; vires instigat, alique
Tempestiva quies, major post otia virtus.*

Idipsum declarat Seneca Epist. 58. comparatione cælatoris, oculos fatigatos aspectu viriditatis smaragdi pascens ac recreantis; & Nazianzenus exemplo Venatorum, aut Musicorum, qui solent chordas quieti tradere, easque remittere, ne rumpan-
pantur. Eodem exemplo usus est S. Joannes Evangelista, ut refertur in collationibus Patrum, collat. 24. cap. 21. ubi legitur quod B. Joannes Evangelista, cum quidam scandalizarentur, quod cum cum Discipulis suis ludentem invenirent, dicitur mandasse uni eorum qui arcum gerebat, ut sagittam traheret. Quod cum pluries fecisset, quæsit utrum hoc continuè facere posset; qui respondit quod si hoc continuè faceret, arcus frangeretur; unde B. Joannes subintulit, quod similiter animus hominis frangeretur, si nunquam à sua intentione relaxaretur. Perspicuum igitur est, quietem, & honestam relaxationem à labore, quæ fit per jocos, vel ludos, infirmitati nostræ atque fragilitati interdum esse necessariam, subindeque aliquam requiri virtutem, quæ mensuram & modum in jocis & ludis ponat, & quantitatem ac modum honestæ recreationis præscribat. Hæc autem moderatio in joco & ludo, actionibusque ludicris, fit per virtutem quæ vocatur *Eurapelia*, id est virtus quæ in ludicris decorum servat, quæque ludo & jocis modum imponit. Unde Plutarchus observ. 2. sympol. quæst. 1. bellè annotavit, jocos *sales* appellari, nempe quod ut sale condiuntur cibi, sic jocis ac ludo oblectandus sit animus, non tamen nisi ea quæ par est moderatione; sicut sal usurpatur ut condimentum, non ut cibus.

33. Ultima species modestiæ vocatur modestia cultus, seu exterioris apparatus, quæ ex D. Thoma hic quæst. 169. art. 1. potest sic definiti: *Modestia cultus est virtus, quæ in corporis cultu, rerumque externarum apparatu, mensuram rationis ac modum servat.* Sicut enim motus & gestus corporis possunt benè & malè disponi, ob idque opus fuit virtute, quæ in illis modum rationis constitueret: ita in externo rerum usu, prout ad cultum & ornatum corporis, externumque apparatus domus, lecti, famulorum, & similibus spectat, potest esse excessus & defectus. ad cuius proinde debitam moderationem necessaria est aliqua virtus, quæ omnia prædicta juxta præscriptum rationis disponat, & hanc vocamus modestiam cultus, seu exterioris apparatus.

34. Hanc modestiam præsertim mulieribus valde commendant Apostolorum Principes. Petrus enim Epist. 1. cap. 3. de mulieribus Christianis sic loquitur: *Quarum non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus: sed qui absconditus est cordis homo, in incorruptibilitate quieti & modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples. Sic enim aliquando*

A & sanctæ mulieres ornabant se, subjecta proprijs viris. Paulus verò 1. ad Timoth. 2. *Mulieres (inquit) in habitu ornato, cum verecundia & sobrietate (id est convenienti moderatione) ornantes se, & non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, aut veste pretiosa, sed quod decet mulieres promittentes pietatem per bona opera.*

His adjungo Tertullianum & Augustinum. Ille enim in libro de velandis virginibus, sic eas alloquitur: *Vestite vos serico probitatis, byssino sanctitatis, purpurâ pudicitie. Taliter pigmentata, Deum habebitis amatorem.* Ille verò Epist. 73. ad Possidium: *Verus (inquit) ornatus Christianorum, non tantum nullus fucus mendax, verum ne auri quidem, vestisque pompa, sed mores boni sunt.*

DISPUTATIO VII.

De vitijs oppositis Virtutibus Cardinalibus.

Cum eadem sit doctrina contrariorum, & opposita juxta se posita magis reluceant, ut virtutum, quas articulis præcedentibus descripsimus, splendor magis eniteat, de vitijs ipsis oppositis, breviter hic differendum esse censuimus.

ARTICVLVS PRIMVS.

De vitijs oppositis prudentiæ, & virtutibus ipsi annexis.

Prudentiæ, & virtutibus ipsi annexis, aliqua vitia opponuntur per defectum, & alia per excessum. Primò ipsi opponitur imprudentia, quæ in quatuor species dividitur, nempe præcipitationem, quæ adversatur rectitudini consilij, atque adeo ebullit; inconsiderationem, quæ opponitur rectitudini judicij, subindeque sinei & gnomæ; inconstantiam, & negligentiam, quæ opponitur rectitudini & efficacitati imperij, ac proinde ipsi prudentiæ immediatè, cum illa præceptiva sit, & proprius ejus actus, imperium, ut disp. 1. art. 1. diximus.

Per excessum ipsi opponuntur ea vitia, quæ falsam imaginem prudentiæ & sagacitatis præ se ferunt, ut prudentia carnis, quæ quis vivit & sapit secundum carnem, rectèque judicat secundum illam, id est secundum motus, & instinctus naturæ corruptæ, ad bona carnalia & temporalia, cum affectu qui vehementem illorum æstimationem sequi solet. Astutia, quæ quis novit modos occultos ad alios fallendos. Dolus, qui est astutis executio, sive fiat per verba, sive per facta. Fraus, quæ magis pertinet ad executionem astutis, secundum quod fit per facta, ut quando mensura est minor justo, vel moneta adulterina. Sollicitudo nimia temporalium, quæ est nimia occupatio in illis acquirendis, aut conservandis, proveniens ex inordinato amore habendi, vel timore amittendi. Et sollicitudo nimia futurorum, præsertim cum anxietate, & parvâ fiduciâ divinæ providentiæ. De quibus omnibus differit S. Thomas hic qu. 55. Præterea sunt aliqua vitia, quæ indirectè sive obliquè contrariantur prudentiæ, quia nimirum causis & adjumentis ejus opponuntur. Sicut enim ad prudenter judicandum multum juvant